

ДРАГОМИР ДУЈМОВ

ТАЈНИ СУСПРЕТ У ТАШМАЈДАНСКОМ ПАРКУ

Сваке године о празнику Преноса моштију Светог Николаја, славе бајског храма, сени митрополита Теодосија Мраовића, епископа Гаврила Поповића и књижевника Јоакима Вујића, без претходног договора, срастају се међу гранама дрвећа Ташмајданског парка у Београду и разговарају о прошлости.

Зашто баш на овом месту? Одговор је једноставан. Митрополит Теодосије и епископ Гаврило су по други пут сахрањени у оближњој Цркви Светога Марка, пошто је стари храм, где су првобитно чекали васкрсење, изгорео за време Другог светског рата, а кости Јоакима Вујића лежале су негда у овдашњем гробљу које је одавно прогутало време.

Приликом сваког новог сусрета, Јоаким би све више замерао вазда љубоморној госпођи Судбини што данашњи нараштаји слабо памте његова дела, док су се Теодосије и Гаврило све чешће тужакали и негодовали због нехаја исте седокосе уседелице. Сва тројица имадоше несносне кубуре и са господином Временом, који немилосрдно меље и журно обавља послове, утркујући се са својим кумом, господином Заборавом.

Јоаким, Гаврило и Теодосије, сва тројица родом из Баје, лако су проналазили заједнички језик, па им је диван увек годио и падао попут мелема на душу.

Оне 1811. године када је Ђуро Поповић угледао светлост дана, Јоаким није боравио у Баји. Тада се већ био скрасио у сентандрејском дому своје супруге Пелагије Манојловић. Међутим, незадуго је увидео да му брак са Пелагијом нимало није по вољи. Како га је то сазнање све више тиштило, почео је да се бави узгојом винове лозе. Скитничарски дух није му дозвољавао да се дуго

скраси на једном месту. Све је чешће шетао кривудавим сентандрејским сокацима, одлазио на Стару воду и гасио жеђ студеном водом извора названом по времешном Арсенију Чарнојевићу. И управо ту у хладу високог дрвећа, где је негде и стари патријарх чешће налазио одушка, задовољно је прелиставао своју најновију књижицу *Младиј Робинзон, њревод за младеж*, штампану у Будиму 1810. године.

Јоаким Вујић је добро познавао Теодосијеве родитеље, Петра и Персиду, своје вршњаке, али када је 1816. мали Тоша рођен, што је упамћено и по мањем пожару у граду, тада већ прослављени славеносербски списатељ ретко кад је навраћао у град на обалама мирне Шугавице.

Како је време пролазило, разговор би се свео на две-три уобичајене теме, па је тако њихов сусрет из године у годину бивао све краћи и краћи. Једном приликом, не могавши да одоли изазову, лукави Вујић постави питање блаженопочившем митрополиту Теодосију: „Што ти је то, господине мој драги, пожеланије митрополитом бити, от всеблагаго Господа требало?”

Мраовић се испрва претварао као да га не чује, но, када му је „отац сербскога театра” поновио реченицу, митрополит се бречну.

– На шта то циљаш, Аћиме?

– Намјереније твоје митроносним господаром постати – одговори Јоаким Вујић.

– Как’о ти је то брезобразно питање, земљаче? – упита намрштена чела Гаврило.

Теодосије дубоко замери Вујићу због таквог питања, умало да му заувек окрене леђа, но у последњем тренутку ипак се предомисли.

– Па ако баш ’оћеш, можем да ти образложим – узврати окуражени Мраовић кога је целога живота у стопу пратио притајени пламичак, вребајући тренутак да се претвори у разуздану буктињу.

– Ваздан сам ревносно радио на ползу нашего народа сербскога!

– Тако је! – потврди Гаврило.

– После свршетка гимназије у Баји, филозофски’ наука на Пештанском универзитету и Богословије у Карловци, реши’ да пређем у тек ослобођену Србију – настави Теодосије.

– Почитајем, нека ми замерити, али моје је мишљеније да је то твоје путошество у Србију припремио твој рођак Ђуро Попович – изазовно добаци Вујић.

– Мене је, Аћиме, ако баш ’оћеш да знаш, у Србију позвао тадашњи митрополит Петар Јовановић – одговори помало увређено Теодосије Мраовић.

– Тако је! – озбиљним тоном потврди Гаврило Поповић.

– Исти митрополит је и тебе био позвао у Белград, дражесни мој брате, Ђуро! – примети заједљиво Вујић. – Ама, реци ти мени, како си ти то калуђерем постао? Колико ја знадем, ти си хтео бајским адвокатом бити.

– Тако је, Аћиме! Ама, побогу, мог’о би већ да научиш да сам ја одавно разрешио са мирским светом! Нисам више Ђуро већ Гаврило! Мене је персонално Његово високопреосвештество Стефан Стратимировић позв’о у Карловце! Тамо сам отлично свршио Богословију, па сам ондак радио и у канцеларији славне Митрополије. Љета Господњег 1834. на позив белградскога митрополита Петра Јовановића преш’о сам у Србију. Потом сам на наговор Његовог високопреосвештенства и примио монашки постриг и добио монашко име Гаврило. Две године касније, митрополит Петар поставио ме је за професора тек основане белградске Богословије.

– Та, нека се једити, брате Гаврило! – помирљивим гласом рече списатељ.

– Не једим се, али то се ипак не свечи да ме зовеш Ђуро... – одмахивао је главом видно увређени епископ.

– Праштај, преосвештени владико! Моје поимленије јоште ме није издало. Добро се сећам твоји’ љубезни’ родитеља. Они же честни и ваљани Србљи бејаху... – улагивао се Вујић.

Тад му у реч упаде видно узрујани митрополит Теодосије.

– Видим ја да ти баш волиш да подбадаш људе, Аћиме! Ал’ мораш знати и то да сам и ја био професор исте београдске Богословије!

– Знам! Ипак, признај, оче Теодосије, да ти је у тим помог’о и твој рођак Ђуро, пардон, Гаврило – рече заједљиво Јоаким Вујић.

– Признајем! Кад сам ја 1840. преш’о у Србију и пост’о професором београдске Богословије, тад је мој рођак већ јеромонах био. Не кријем, он ми је од велике ползе био – говорио је задихано митрополит Мраовић. – И само ово још да знадеш, Аћиме. Годи-ну дана касније и ја сам у манастиру Раковици био рукоположен за јерођакона, а потом сам примио и чин јеромонаха. Савесно сам предав’о многим нараштајима богослова, а морам да ти признам да ми је тај племенити позив изузетно годио – настави причу Теодосије Мраовић.

– А женскиње, вино и карте? – изазивао је Вујић.

– Шта је ш њима?

– Чух да си великим поклоником карте и кулашастог вина био... – настави Јоаким.

– Све са мером, мој Аћиме. Све са мером... – смешкао се Теодосије Мраовић.

- А жене?
- Ха, жене! Знаш како је, тело тражи своје... – намигну Мраовић.
- Обаче ти си благодјетелни монах, па и чести достојан архимандрит био... – церио се књижевник.
- А оно са женскињама, то је било прија него што сам пострижен за монаха био – правдао се Теодосије.
- Чит’о сам да је о теби Слободан Јовановић напис’о... – започе злурадо Јоаким.
- Како сам „лично на оне пречанске калуђере на које се Доситије био окомио” – цитирао је озлојеђени Мраовић. – Угурсуз један! Наравно, ја сам се тада већ одавно био упокојио, па нисам био у прилици да му поштено одговорим! – замерао је Теодосије.
- Јербо сам чуо да си... – наставио је да изазива Вујић.
- Добро, де, је ли то сад тако важно? – замерао је митрополит.
- Гледано из ове временске раздаљине, сад ми се чини да су то били моји ситнији греси.
- А који беху они крупнији? – знатижељно ће „отац српског театра”.
- Искрено речено, ја и не знам ’ди да почнем. Можда мој пристанак да ме патријар’ Герман хиротонише за архиепископа белградског и митрополита всеј Србији.
- То беше онај патријар’ Анђелич, кога је за поглавицу цркви поставио австријски ћесар, обаче је изборни собор за патријар’а изабрао будимског епископа Арсенија Стојковича – надовезао се Вујић.
- Аћиме, нека бити тако безобразан! – подвикну упозоравајући гласом епископ Гаврило Поповић.
- Та, мани га! Није никак’а фалинга, мој рођаче! Ре’ћу ја свом угурсузу, онако к’о што ј’ и било! – скиривао је епископа митрополит Мраовић па се озлојеђено окрену према Вујићу.
- Све је то, мој Аћиме, била велика сигра бечког цара Франца Јозефа. Та, и сама идеја о мом избору за митрополита Србије, у ствари, потекла је од њега. Кнез Милан Обреновић је био, дакако, аустрофил, па му је, као таквом, сметао митрополит Михаило, који је пак био отворени русофил. Могу ти, земљаче, рећи да су у тадашњој Србији те две струје биле здраво изражене. Кнез је само вреб’о повољну прилику да се коначно обрачуна са митрополитом Михаилом! Вештим маневром, кнез Милан је успео да Његово високопреосвештенство изведе на танак лед. Влада је, и без тога да је питала и обавестила Синод, донела одлуку о увођењу Закона о црквеним таксама, што је за митрополита, посматрано са црквено канонског аспекта, било у потпуности неприхватљиво. Дабоме,

високопреосвећени је им'о право... Али то кнезу и политичарима нимало није сметало. Тако је, према унапред утаначеном реду, Стојан Новаковић, тадашњи министар просвете и црквених дела, средином октобра 1881. предложио да се митрополит Михаило разреши свога достојанства. Кнез Милан је, дабоме, о'ма' дон'о одлуку и митрополит, немајући куд, повук'о се у своју кућу на Врачару, а нешто доцније отиш'о је у Цариград, Свету Гору и Палестину. Ја сам тада већ био професор у пензији...

– Е, баш сам љубопитљив, е да ли си и ти у тој работи припомогао своме рођаку – задиркивао је Јоаким помало већ поспаног владика Гаврила.

– Ја сам тада већ десет година био упокојен у Господу – прошапута епископ Гаврило Поповић.

– Ох, да! Опрости дражесни мој, оче Гаврило! – помало замишљено рече Вујић, па замоли мирополита да настави.

– Пратио сам догађаје и веома ме је изненадило када сам чуо да су са својих престола збачени сви они епископи који су одбили да се повинују новим законским одредбама. Тако нешто раније није било ни замисливо. Кнез Милан је био одлучан и опасан. Влада је потом одредила да се у Црквену управу поставе и цивилна лица. Њима сам, доцније, наравно, мог'о и захвалити што сам изабран за митрополита Србије. Била су то чудна времена... – говорио је заносно Теодосије Мраовић.

– Тако је! И те како чудна времена! И мене су политичари начели кад сам био шабачки владика. Диванили су све којешта о мени, да сам проневерио неке новце и да сам злоупотребио свој епископски престол. Ондак су ме ти брезобразници октобра 1866. пензионисали због симоније. Срамота! Сва срећа, па ме нису извели пред суд! А, ја вам кажем, све је то било само због тог' пошто сам био пречански Србин! – жестио се епископ Поповић.

– Многи нас нису љубили у нашој вољеној Србији! Шпотали су се с нама, називали су нас Швабима, Маџарима и све тако... – уздахну дубоко Вујић. – Да се малко јоште вратимо теби, љубезнијо оче Теодосије. Хиротонисан јеси у Карловци, но, тада... – започео Вујић, али га Мраовић сањалачки прекиде.

– Ааа, никада нећу заборавити Карловце. Дан уторник, 27. март 1883. године. Трећи дан Васкрса. Боже, која красота! Саборна црква Светог Николаја дупке пуна народа. Патријарх Герман у орнату са својим високодостојницима. У том часу као да се нека блага светлост спустила на моја рамена. Да се не лажемо, знао сам да је кнез Милан измолио цара Фрању Јосифа да ме патријарх Анђелић хиротонише у Карловцима и да је то у Србији многе разгневило. Но, ја сам мислио другачије. Веровао сам да је моја

дужност да улишим вољу Божју. Неко мора да обави и овакве, незафалне послове. Знао сам да се то у неку руку и коси са канонским правилима, али сам на све начине ’тео да помогнем својој Цркви да очува свој поремећени углед и да се спаси оно што се спасити може. Искрено речено, годило ми је. Уживао сам сваки тренутак. Привели су ме до царски’ двери, затим ме архијереји уведоше у олтар. О’де се три пута поклоних пред престолом и целивах га. Затим клекнух, а владике ми ставише на главу отворено Јеванђење, са словима према доле. О, Господе, као да ми се све то сада поново дешава... Појци полагаано, отегнуто појиду „Кирие, елеисон”, а ја примам сакос, омофор, крст, панагију и митру. Успут, патријарх и архијереји громко возглашавају „Аксиос! Достојан!” Господе, био је то најсрећнији дан овоземљаскога ми живота. „Ех, да ме сад виде моји Бајци”, помислих у себи, а пред мојим очима појавише се лица из пријашњих времена. При крају литургије, патријарх Герман ми је на амвону уручио жезал, а ја обема рукама благосиљах окупљени народ. Бог да ми душу прости, али здраво ми је годила сва та господственост... Сећам се да су ме ти’ дана спопале и ноћне море. Сањ’о сам да је Дунав поплавио нашу Бају. Узбуркана вода је допирала до пенџери кућа. Громогласним хуком рушили су се оцаи и забати. Стреје су се стропоштавале и односиле са собом стотине животе недужни’ чељади. Унезверени људи сумануто су пливали, покушавајући да се дохватиду дебла која су се вртила у кобном загрљају речних вирова. Једни су се беспомоћно давили у мутној водурини, други су се пак верали по крововима и падали ничице и нестајали у таласима. Видио сам торњеве како се рушиду и нестаједу у затруњеним безданима Дунава... О, Господе слатки, тад још нисам схват’о поруку...

– Та ви сте прави поета, оче! А када је следејушчиј дан освојено... – започе поново Јоаким Вујић.

– Чим сам пост’о митрополит, о’ма’ су се појављивали и пламичци који ће се касније претворити у огњену стихију. Прво је избила Тимочка буна, а ондак је краљ Милан заратио против Бугара. Сиromашак је код Сливнице био срамно поражен. О’ма’ после свршетка рата, завереници су покушали да извршиду атентат на сербскога владара! Потом је избио скандал око развода краља Милана и краљице Наталије. Брука! Цео свет је само о тим диванио. Све европске новине су злурадо извештавале о љубавној афери сербског монарха. Мене су политичари приморали да потпишем онај несрећни акт о разводу. Претили су ми да ћу сносити сву кривицу уколико краљ због моје неодлучности буде абдицирао. Куку мајко! Неповратило се! И сад ме ’вата језа када помислим на те дане. Ај, куртало га било! Ал’ шта ћеш? Ондак сам већ увелико

зажалио што сам при'ватио достојанства београдског митрополита. Не знам само како ли су се осећали моји архијереји, Никанор и Димитрије? Јербо, они су мојим избором за митрополита постављени на чело ужичке и нишке епархије. Ускоро ми је све постало јасно. Сетио сам се сна. И с'ватио сам поруку. Налазио сам се на погрешном месту, ал' ондак је већ било доцкан. Покуш'о сам да помогнем колико сам само мог'о. Пост'о сам члан Друштва за помоћ убоге сирочади и деце и Друштва Светог Саве. Свом снагом сам био на бранику српске народности у Старој Србији која је тешко уздисала под теретом тешког ига проклетог ислама! Дао сам новац да се штампа српски буквар за нашу децу на Косову, у Старој Србији и Маћедонији, која су још увек трпела крвави зулум погани' Турака и Арбанаса. Као Србин из Угарске, добро сам знао шта то значи живити у мањини и који су све напори потребни за очување матерњег језика и јачање националне свести. Помаг'о сам да се отварају штампарије и књижаре у свим значајним варошима Турске 'ди живи наш напаћени српски народ. Са четрдес'т хиљада динара потпомаг'о сам и рад Београдског певачког друштва „Корнелије Станковић” за неговање црквеног појања. Много сам се трудио и доприн'о да наши будући свештеници буду што образованији. На чело београдске Богословије дов'о сам уваженог и ученог Никодима Милаша који је знатно унапредио васпитање и школовање наши' богослова. Ал' то, Бого мој, данас нико више и не спомиње! Фурт ме спададу због тог' што сам се при'ватио да служим владара. Тако сам био члан и Великог уставотворног одбора краља Милана, на чијем се челу налазило Његово величанство. У одбор су ушли и бивши неготински епископ Мојсије и прота Стеван Величковић. Поменути одбор је 22. децембра 1888. године, дон'о слободоумни устав, који је, кажу, тада био један од најнапреднији' у Европи. А ондак је наст'о прави лом! На прослави Дана краљевине, фебруара месеца 1889. краљ Милан Обреновић се и званично одрек'о престола. Нова влада је о'ма' позвала високопреосвећеног Михаила да се врати и заузме престо митрополита Србије. Ја сам, разуме се, како би' очув'о мир и избег'о раскол, уступио своју катедру и повук'о се из јавног живота. Упокојио сам се у Господу 27. фебруара 1891. године, у Београду. Кад сад овако сагледавам своју животну путању, чини ми се к'о да су сви одвајкада били против мене...

– Драги мој земљаче, по совершенију, нису сви имали оваково мњеније. Ево, епископ Сава шумадијски, о теби је запис'о како си био „сјајан зналац српског народног појања” – покушавао је да га орасположи Јоаким Вујић.

– Барем неко штогод и лепо да напише о мени, ал' ипак... – наставио је да се тужака неутешни Теодосије Мраовић.